Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 567-587

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22622

ISSN: 2667-5617

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 04.02.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.06.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (15.03.2019)- Referee 2 (13.04.2019)- Referee 3 (02.03.2019)- Referee 4 (17.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN ERKEN GELİŞİM DÖNEMİNDE BAKIM ELEMANLARIYLA KURDUKLARI BAĞLANMA İLİŞKİSİ

Yusuf GENÇ - Melike PAK***

ÖZ

Yeni doğan çocuk ile anne arasındaki bakım süreci ve etkileşimler aracılığıyla şekillen duygusal bağ ifade eden bağlanma, erken gelişim dönemindeki çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri için önemli bir edimdir. Erken çocukluk döneminin bağlanma için kritik evre olmasından dolayı, bu dönemde güvensiz bir bağlanma ilişkisinin deneyimlenmesi, bağlanmanın kesintiye uğraması veya güvenli bağlanma oluşturulamaması gibi problemler içsel çalışan modeller olarak adlandırılan zihinsel mekanizmalar aracılığıyla sonraki gelişim dönemlerinde de olumsuz etkilerini sürdürmektedir.

Farklı sebeplerle annelerinden ayrılıp koruma altına alınan çocuklar hem önceki aile yaşantılarından güvensiz bağlanma deneyimleri taşımakta, hem de kurum ortamında birçok bakım elemanı ile yeni bağlanma ilişkileri kurmaya çalışmaktadır. Araştırmanın amacı koruma altına alınan çocuklarda bağlanma davranış örüntülerini ve kurumlarda bakım elemanlarıyla kurdukları bağlanma ilişkilerini değerlendirmektir. Bu doğrultuda İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne bağlı hizmet veren çocuk evleri sitelerinde görev yapan 150 bakım elemanı ile araştırmacılar tarafından hazırlanan “Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu” ve “Bağlanma Fonksiyonları Anketi” kullanılarak birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada bakım elemanları genel olarak bağlanma fonksiyonlarını sağladıklarını ifade etmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı, çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı, mesleki eğitim ve mesleki tecrübe bakım

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, E-posta: ygenç@sakarya.edu.tr

** Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, E-posta: melike.pak@atauni.edu.tr

elemanlarının bazı bağlanma fonksiyonlarını sağlamalarını anlamlı düzeyde etkilemektedir. Ayrıca uzun süre kurumda kalma ve kötü muamele geçmişi olumsuz faktörler olarak değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının değerlendirmelerine göre erken gelişim döneminde olma, kardeşe aynı kurumda kalma ve ev tipi yeni bakım hizmeti çocukların bakım elemanlarıyla duygusal bağ kurmasını kolaylaştırmaktadır. Son olarak Türkiye’de çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda kaygılı bağlanma, rastgele yakınlık ve dağınık bağlanma davranışları, bağ kuramama ve kaçınan bağlanma örüntülerinden daha sık görülmektedir. Çalışmanın sonunda korunma ihtiyacı olan çocuklarda güvenli bağlanma oluşumunun desteklenmesi için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Korunma İhtiyacı Olan Çocuk, Bağlanma, Çocuk Evleri Sitesi, Bakım Elemanı

THE ATTACHMENT RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN IN NEED OF PROTECTION AND THEIR CAREGIVERS IN EARLY CHILDHOOD PERIOD

ABSTRACT

Attachment is taken form through care process and interactions between a newborn child and the mother which is important acquisition for the social and emotional development of children during early development period. Due to the early childhood is critical period for attachment, problems such as the experience of an insecure attachment relationship, the interruption or failure of attachment in this period continue to affect person in a negative way during the later developmental periods through mental mechanisms called internal working models.

Children who are separated from their parents and protected for different reasons both have brought insecure attachment experiences from previous family experiences and attempt to establish new attachment relationships with many caregivers in institutional care. The purpose of the study is to assess attachment behavior patterns in children under protection and the attachment relationships they build with caregivers in institutions. In this direction, one-on-one interviews were conducted using the "Attachment Care Environment Interview Form" and "Attachment Functions Questionnaire" prepared by the researchers with 150 caregivers working in the Children's Homes serving under the Provincial Directorate of the Ministry of Family, Working and Social Works in Istanbul.

The caregivers stated that they generally provide the attachment functions. According to the results of the study, the number of children per caregiver, the number of caregivers per child, educational and professional experience significantly affected the ability of caregivers to provide some attachment functions. Long institution and maltreatment history were considered as negative factors. On the other hand, being in early development, being in the same institution with the sibling, and home-based new care services make it easier for children to have

emotional bonds with caregivers. Finally, anxious attachment, indiscriminate friendliness and disorganized attachment behaviors were more common than inhibited and avoidant attachment patterns among children in Children's Homes in Turkey. At the end of the study, the suggestions were provided to support secure attachment formation in children who are in need of protection.

STRUCTURED ABSTRACT

The attachment which is the deep emotional relationship between newborn and mother is one of the fundamental gains in early childhood for the healthy social-emotional development. Especially, the first three years of the child's life is a critical period in the formation of the attachment. A secure attachment is shaped as a result of sensitive care. Sensitive care means addressing the needs of children consistently, timely and properly. Also, the accessible attachment figure is important. On the other hand, the inconsistency and intervention of the care are related to anxious attachment, while neglectful and rejected care is related to avoidant attachment. Attachment patterns of people are transferred through the internal working models at the cognitive level. These mental mechanisms affect how these people form social and emotional relationships in the future.

Being closer, safe haven and secure base are the three basic functions of the attachment system. Children learn to become closer with anyone and save this relationship. Attachment figure provides a safe haven when children get stressed, upset or illness. Also, children use their mothers as a secure base. They control their mothers while they are discovering the environment. If they feel secure, they would go on their exploration. On the other hand, people who do not get the secure attachment in early childhood live problems in their social/emotional relationships in adulthood. They are more open to psychopathologies just as anxiety disorders, mood disorders or behavioral disorders.

The children in need of the protection are lack of secure attachment relationships due to the lack of primary caregiver, high-level children /caregivers ratios and shift system in the institutions. There is no possible one-to-one interaction in these settings. So, the structure of institutional care is not suitable for secure attachment relationships. Most of the children in institutional care experience insecure attachment styles. In an anxious attachment, children generally try to keep caregivers closer and show clinging behaviors. On the other hand, in avoidant style, children behave in the independence of the caregiver. Another attachment style is a disorganised attachment which is commonly seen among institutionalized children. The disorganized attachment style which consists of inconsistent, uncompleted behaviors is shaped as a result of destructive attachment history. The last attachment problem for these children is reactive attachment disorder which means the absence of attachment. There are two types of this disorder. First one is inhibited type which contains isolated behaviors and the second one is disinhibited type which involves indiscriminate friendliness patterns.

The lack of secure attachment relationships of the children in the need for protection was the problem of this study. The studies about this subject were made with adults who had an institution experience before in Turkey. In these studies, there were just categorizations of attachment styles and some problematic relationships. This study aimed at to investigate the nature of attachment relationships between caregivers who are responsible for the care of children in institutions and children depending on the evaluations of caregivers. Also, some recommendations according to the results of the study were expected to be helpful for the formation of secure attachment relationships and healthier development of children.

The relational screening model was used to define the characteristics of attachment relationships between the caregivers and children in Children's Homes. Also, a random sampling model was used in this study. Eight institutions of The Ministry of Family, Working and Social Works in Istanbul which are responsible for the early childhood period were visited two times randomly days. 16 visits were carried out in total. The sample consists of 150 caregivers who work as a caregiver. The Attachment Care Environment Interview and The Attachment Functions Survey which were prepared by researchers related to the key literature findings were used in this study. The Cronbach's Alpha was 0,849 for the Attachment Functions Survey which means the internal consistency was enough for applying.

The results of the Attachment Functions Survey showed that caregivers mostly provide the attachment functions in Children's Homes. On the other hand, according to hypothesis tests results, some socio-demographic variables of the caregivers caused to statistically significant differences on some attachment functions. The caregivers who had vocational training easily developed intimacy with children. Also, the caregivers who had professional experience more than three years stated that they can regulate the emotions of children and calm down. If the child per caregiver was low, caregivers would meet the needs of children in time and provide a safe haven function. If the caregiver per child was low the caregivers were also better on the safe haven function.

According to the results of the Attachment Care Environment Interview, the evaluations of caregivers about some factors which could have an effect on the attachment relationships in institutional care indicated that meeting with the biological family does not influence attachment relationships with caregivers, although the presence of a sibling in the institution affects the attachment formation positively. Staying in the institution for a long time and the destructive family history were assessed as negative factors by them. Caregivers stated that they can establish attachment relationships easier with the children in early development which is the critical period. The caregivers also indicated that The Children's Homes which offer the family type care are more suitable for secure attachments by comparison with the orphanages.

At the last part of the study, while we were analyzing the distributions of the insecure attachment styles, the anxious attachment, indiscriminate friendliness and disorganized attachment patterns were more frequent, although the avoidant and inhibited

patterns were less frequent in Children's Homes in Turkey. The isolated and avoidant attachment patterns were less common among these children which means that generally the needs of children were met and the children shaped the attachment relationships with caregivers. But there are still high children/caregiver ratios, workload, insufficient time that leads inconsistency in caregiving and interaction.

The secure attachment relationships between the caregivers and children in Children's Homes could be supported by some interventions. The children/caregiver ratios should be reduced by decreasing the number of children in care groups. Children's Homes should be managed for the children in the early developmental period properly. Also, the additional professionals in the care environment would facilitate the caregiver's workload and create more time for caregiving and quality interactions with children. The vocational education and professional experience of caregivers are also should be taken into consideration. This study is the first in Turkey to search the attachment relationships between the caregivers and children in Children's Homes. There are also suggestions for the care environment and caregivers to improve the institutions' nature for these children to be experienced secure attachments and healthy development.

Keywords: Children in Need of Protection, Attachment, Children's Homes, Caregiver.

GİRİŞ

Kendi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olan çocuklar yaşamlarını devam ettirebilmeleri için başkalarına ihtiyaç duymaktadırlar. Erken gelişim dönemindeki ilişki deneyimlerinin çocukların psikososyal gelişimi için önemi birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. Bunlar içerisinde özellikle anne ve çocuk arasındaki bağlanma ilişkisi ön plana çıkmaktadır (Koloğlugil, 2008: 1). Bağlanma bir kişiye yönelik yakınlık arama ve sürdürme eğilimi (Bowlby, 2012: 167), yeni doğanın anne figürüne yönelik geliştirdiği onları mekân ve zaman ötesi bir arada tutan duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth, 1979: 2). Bu bağlar olmadan çocukların gelişimlerini devam ettirmeleri çok zor olmaktadır. Bir kısım bilim adamları yeni doğan bebeklerin yemek ihtiyacını gidermede olduğu gibi öncelikle içgüdüsel olarak bakıcısına veya annelere bağlandıklarını ve geliştikçe bu bağlılığın biliş düzeyine ulaştığını savunurlar. İçgüdüsellik; “belirli bir uyarana hızla cevap verme eğilimi” olarak tanımlanmaktadır (Uslu Divanoğlu, İçerli Ve Arsu, 2018:501).

Bağlanma sistemi çocukları hem çevreden gelebilecek tehlikelere karşı koruyucu, hem de güven içinde çevreyi keşfetmelerine yardımcı bir işlevselliğe sahiptir (Sümer ve Güngör, 1999: 72). Bowlby çocukların bağlanma oluşumu için doğuştan donanımlı olduklarını ve temel bakım gereksinimleri karşılanan çocukların bakım verenleriyle güvenli bağlanma ilişkileri kurduğunu belirtmiştir (Koloğlugil, 2008: 2). Bağlanma anneye yakınlık duyan bir takım davranış sistemlerinin aktivitesinin ürünüdür. Bu sistemler karmaşık bir yapıda olup belirli bir süreci izlemektedir. Bakım verenin yeni doğana yönelik sıcaklık ve duyarlılığı başta olmak üzere tüm davranışları bağlanma davranışsal sistemini yönlendirmektedir (Bowlby, 2013: 235). Anneler ve çocuklara bakım veren diğer bireyler çocukların çocuksu özellikleriyle onlarla yakınlık kurmakta ve çocuk bakımında karşılaştıkları zorlukları bu özellikler üzerinden daha kolay aşmaktadırlar. Çocukların bağlanma duygusuna karşı büyüklükte de çocuklara bağlılık söz konusudur.

Bowlby, bağlanma oluşumunda dört aşamadan söz etmektedir. Birinci aşamada doğumdan 2. aya kadar olan süreçte, bebekler algılarını insan figürlerine yöneltirler. Bundan sonra gelen 2-6 aylık

süreçte bebek tanıdık olanı ayırmaya başlar ve bir bağlanma figürüne odaklanma gelişir. 6. ayın sonuna kadar bağlanmaya bir hazırlık süreci gerçekleşmekte ve çocukta bağlanma davranışları henüz ortaya çıkmamaktadır. Çocuklar 7. aydan yaklaşık 24. aya kadar olan süreçte spesifik bağlanmalar geliştirmektedir. Bu dönemde çocuklar anne başta olmak üzere düzenli bakım verenleriyle yakınlık kurmaya çalışarak bağlanma davranışları sergilerler. Son aşamada 2 yaşın üzerindeki çocuklar başkalarının duygu, hedef ve planlarının farkına varırlar ve eylemlerini buna göre biçimlendirmeye başlarlar. Bağlanma figürüyle bağlanma ilişkisinin yoğunluğu azalmaya başlar. 3 yaşından sonra bağlanma kritik evresi tamamlanarak, çocuk diğer kişilerle sosyal ve duygusal ilişkiler geliştirmeye başlamaktadır (Bowlby, 2013: 327-330).

Ainsworth (1979: 11-13) gözleme dayalı gerçekleştirdiği projede bağlanma temel davranış sistemlerini çocuğun ağlaması ve annenin buna yanıt davranışları, fiziksel olarak çocukla temas kurma davranışları, ayrılık ve yeniden bir araya gelme esnasındaki örüntüler olarak değerlendirmiştir. Yetişkin bakımı tamamlayıcı bir davranışsal sistem tarafından düzenlenmektedir. Bebekler güldüğünde bakıcı ödüllendirir, ağladığında ihtiyacını gidermeye çalışır, bakıcı uzaklaştığında bebek izleme davranışı gösterir (Hazan & Shaver, 1994: 3). Böylece bakıcı ile çocuk arasında bir bağ oluşur. Bu bağ kabullenme ve tahammül çizgilerini genişleterek sürecin zorluklarını aşmayı sağlar.

Diğer taraftan bakım verenle tekrarlanan günlük yaşantılar bağlanma figürünün içsel temsillerini oluşturmaktadır. Bakım verenin çocuğa verdiği tepkiler ve çocuğun yakınlık isteğine yaklaşımı bilişsel temsiller olarak kodlanmaktadır. Bağlanma kuramında bu bilişsel temsiller içsel çalışan modeller olarak adlandırılmıştır (Morsünbül ve Çok, 2011: 555).

Bowlby'e göre çocuklar erken gelişim döneminde bağlanma figürüyle kurdukları etkileşim sonucunda, sevmeye değer biri olup olmadıklarına ilişkin "benlik modeli" geliştirirlerken, bağlanma figürünün ulaşılabilirliği ve duyarlılığına dayanarak "başkaları modeli" oluştururlar. İçsel çalışan modeller sonraki yıllarda kişilerin sosyal algılarına ve ilişkiler içerisindeki davranışlarına rehberlik etmektedir (Kesebir vd., 2011: 327-331). Bu süreçteki sağlıklı ilişkiler ve roller çocukların gelişim aşamasında ve yetişkinlik devrelerindeki ilişki ve başarılarına da yansımaktadır. Bu yüzden bağlanma ilişkisi kurulan kişinin bireysel özellikleri ve rehberlik kabiliyetleri önemlidir.

Diğer taraftan anne dışında bir kişinin, anne duyarlılığını yansıtabilecek şekilde çocukla ilgilendiğinde çocuk için bağlanma figürü olabileceği ve çocuğun bu kişiyle güvenli bağlanma ilişkisi kurabileceği bilinmektedir (Sümer vd., 2016: 13). Bu bağlanma figürü birincil bakım veren (Bowlby, 2013: 327) ve ikame anne olarak da adlandırılmaktadır (WHO, 2004: 8). Araştırmanın problemi ekseninde kurum bakımı altına alınan korunma ihtiyacı olan çocukların güvenli bağlanma geliştirebileceği kişiler uzun etkileşim süreci ve bakımlarının bu kişiler tarafından sağlanması nedeniyle bakım elemanlarıdır.

1. GÜVENLİ BAĞLANMA

Bağlanma kuramı çerçevesinde son 40 yılda gerçekleştirilen çalışmalar erken gelişim döneminde anne duyarlılığının çocuğun güvenli bağlanma gelişimi ve beraberinde sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesi için en temel koşul olduğunu göstermektedir Anne duyarlılığı çocuğun istek ve ihtiyaçlarına duyarlı tepkiler verilmesini içerir (Sümer vd., 2016: 13). Çocuklar tepki vermeden de ilişkilerini devam ettirebilirler, annenin çocuğun tepkisiz kalmasını ilgisizlik veya duyarsızlık olarak algılamaması gerekir. Bazen tepkiler içsel duygularla verilir, dışa yansımaya ama içsel alemde iz bırakan duyguların da olduğu hesaba katılmalıdır. Çünkü insanların ilişkilerinin gidişatını çocukluktan hatta bebeklikten getirdikleri bağlanma biçimleri belirler (Altuntaş ve Altınova, 2015:102).

Ainsworth vd.(1978)'ne göre duyarlı bir bakım için öncelikle annenin çocuğun verdiği sinyalleri (ihtiyaçlarını) fark etmesi ve bunlar için hazır, ulaşılabilir olması gerekmektedir. İkinci olarak bu sinyaller doğru yorumlanmalı ve bunun için anne yeterli empati becerisine sahip olmalıdır. Çocuğun işaretlerine ertelenmeden zamanında cevap vermek ve en uygun tepkinin verilmesi güvenli

bağlanmanın sağlanmasında anne duyarlılığını oluşturan başlıca etmenlerdir (Akt. Sümer vd., 2016: 18-22). Sonuç olarak güvenli bağlanmanın gelişimi için çocuğun ihtiyaç duyduğu şey duyarlı, kesintisiz ve tutarlı tepkiler veren ve her zaman ulaşabileceği bir bağlanma figürüdür. Eğer bakım veren duyarsız, aşırı müdahaleci ve önceden yordanamayan tepkiler veriyorsa çocukta kaygılı bağlanma davranışları görülebilir. Ayrıca bakım verenin ihmali ya da reddetmesi söz konusuysa bu durum çocukta bağlanma figüründen kopmaya ve bağımsız davranma eğilimine, yani kaçınmaya neden olacaktır (Sümer ve Güngör, 1999: 79).

Güvenli bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının gereksinimlerine daha duyarlı oldukları ve doyum sağladıkları doğrulanmıştır. Kaçınan bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynleri bedensel temastan kaçan, reddedici ve azarlayıcı, özellikle ihtiyaçların karşılanması noktasında geri çekilen kişilerdir. Kaygılı/kararsız bağlanma stiline sahip çocukların ebeveynlerinin ise daha çok kendi gereksinimleriyle ilgilendikleri, kendi kaygılarına odaklandıkları ve bakım sağlama konusunda tutarsız oldukları görülmüştür (Levy, Blatt ve Shaver, 1998: 407). Çocuğun anne veya aileye bağlanması kişisel gelişimi ve yaşam tarzı üzerinde de etkili olmaktadır. Çocuk anneyi yakinen takip etmekte ve onu kopyalayarak sosyalleşmektedir. Annenin değerleri çocuk tarafından kabul edilmekte ve taklit edilmektedir. Çünkü değer kavramı insanların yaşamına ailesiyle birlikte girmekte ve arkadaşları, mahallesı ve eğitim dönemi ile şekillenmekte ve gelişmektedir (İnce ve Gök, 2018:186). Çocuğun bebeklikte bağlandığı bakıcısı veya annesi onun sosyalleşmesini de sağlamaktadır.

Bağlanma sistemi çocuğun gelişimi için belirli işlevler sunmaktadır. Yakınlığın korunması, güvenli sığınak ve güvenli üs bağlanma sisteminin üç temel işlevidir (Hazan ve Shaver, 1994: 4). Bu işlevlerin etkin olarak yerine getirilmesi de çoğunlukla bağlanma figürünün ne oranda duyarlı olduğuyla alakalıdır. Anneden ayrılmamak, ayrılık varsa bir an önce kavuşmak ve ona ulaşmaya çalışmak, onun yakınlığını garantilemeye çalışmak gibi örüntüler güvenli bağlanma ilişkilerinin birer davranışsal göstergesidir. Ayrıca, bağlanma figürü çocuk korktuğunda, hastalandığında veya stres altındayken kaliteli bakım ve destek vererek “güvenli sığınak” işlevi görmektedir. Bağlanma figürü olarak bilinen güvenilir kişi çocuğa dayanabileceği güvenli bir zemin sağlar. Bağlanmanın diğer bir önemli fonksiyonu da çocuğa “güvenli üs” sunmasıdır. Çocuk doğuştan getirdiği merak duygusuyla çevresini ve kendisini aktif olarak keşfederken, bakım veren de güvenli üs işlevi görerek çocuğun yetkin ve özerk bir birey olmasına yardımcı olur. Çocuk sürekli olarak bağlanma figürünün yakında ve ulaşılabilir olup olmadığını sorgular. Sonuçlar olumlu ise sevildiğini, değer verildiğini hissederek, kendine güvenerek keşif davranışlarını sürdürür (Sümer vd., 2016: 14-20).

Bowlby anne ve çocuk arasında kurulan güvenli bağlanma ilişkisinin, çocuğa sağlıklı psikolojik gelişim olanağı sağladığını, güvensiz ya da dönem dönem kesintilere uğramış bağlanma ilişkilerinin, ileride bir takım kişilik problemlerine ve ruhsal hastalıklara yol açacağını belirtmektedir (Tüzün ve Sayar, 2006: 25).

Bağlanma klinik psikoloji literatüründe özsaygı ve psikopatolojilerle ilişkili bulunmuştur. Kaygılı bağlanma; psikopatolojik belirtiler, kendine yönelik olumsuz duygu ve düşünceler, kaçış ve yalnızlık temalı otomatik düşünceler, kendine ve ruh sağlığına yönelik olumsuz algılar (Şahin ve Yaka, 2010: 64), obsesif-kompulsif bozukluk, panik bozukluk ve depresyon bozuklukları (Sümer vd., 2009: 38), anksiyete bozuklukları ve depresif bozukluklar (Kesebir vd., 2011: 321), depresyon, agorafobi ve sınır kişilik bozukluğu (Tüzün ve Sayar, 2006: 36) ile ilişkili bulunurken, kaçınan bağlanma; davranış bozuklukları ve diğer dışa vuruk patolojilerle ilişkilendirilmektedir. Bir sonraki bölümde bahsedilecek olan dağınık bağlanmanın ise kişilik bozuklukları ve dissosiyatif bozukluklar ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Kesebir vd., 2011: 321). Morley ve Moran (2011: 1071) ise erken dönem güvensiz bağlanma deneyimlerinin genel olarak depresyona bilişsel yatkınlığa sebep olduğunu belirtmektedir.

2. Bağlanma Teorisi Bağlamında Korunma İhtiyacı Olan Çocuklar

Ebeveynlerin çeşitli nedenlerle yükümlülüklerini yerine getiremedikleri durumlarda devletler çocukları koruma görevini üstlenmektedir. Koşar (1992: 43) korunma ihtiyacı olan çocuğu; temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesinde yetersizlikler bulunan, bu yetersizlikler nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olması risk altına giren çocuklar olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizde korunma ihtiyacı olan çocukların öncelikle sosyal ve ekonomik destek hizmetleri ile desteklenerek ailelerinin yanına dönüşü, bunun mümkün olmadığı durumlarda evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetlerinden faydalandırılması ilkeleri izlenmektedir. Diğer taraftan kurum bakımında koğuş tipi kurumlar yerini Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Siteleri (Sevgi Evleri) gibi ev tipi kurumlara bırakmıştır (Genç, 2016: 221-227).

İnsan yaşamındaki en önemli ilişkilerden biri yeni doğan çocuk ve anne arasındaki bağlanma ilişkisidir. Koruma altına alınan çocuklar aile ortamı yerine birçok çocuk ve bakım elemanının bulunduğu kurum ortamına geçiş sürecini deneyimlemektedir. Güvenli bir aile ortamının varlığı veya yokluğu çocukların gelişim süreçlerini farklı yönde etkilemektedir. Bu nedenle kurum bakımı altındaki çocuklarda bağlanma bozuklukları sıklıkla görülmektedir (Karataş, 2017: 872). Kurum bakımında her türlü ihtiyaç karşılanmakla birlikte annelik duygusu verilemediğinden çocukların anneye bağlanma ilişkisi veya ihtiyacı karşılanamamaktadır. Annelik duygusunun yerini alabilecek başka bir şeyin olamayacağı kanaati her devir yerini korumaktadır.

Bowlby Dünya Sağlık Örgütü için hazırladığı raporda çocuğun sosyal, duygusal gelişimi ve genel zihinsel sağlığı için bir bağlanma figürüyle sürekli, yakın ve sıcak bir ilişki içerisinde olması gerektiğini belirtir. Kurum bakımı çocuk başına yüksek bakım elemanı oranları, çoklu vardiyalar ve bakım verenlerin sık değişmesi nedeniyle çocukları sürekli bir etkileşim sürecinden mahrum bırakmaktadır (Bakermans-Kranenburg vd., 2011: 3 ; Groark vd., 2011:509-510).

Korunma ihtiyacı olan çocuklarda bağlanma ile ilgili temel problemlerden biri de kritik evre kavramıdır. Erken gelişim döneminde, özellikle yaşamın ilk 3 yılı içerisinde çocuk güvenli bağlanma ilişkisi deneyimlemediğinde bu kritik dönem atlanmaktadır. Avrupa Birliği, Dünya Sağlık Örgütü ve Birmingham Üniversitesi'nin düzenlediği, ülkemizin de aralarında olduğu 33 ülke kapsamında gerçekleştirilen Daphne Programı sonuçlarında, 3 yaş altındaki hiçbir çocuğun ona birebir bakım veren bir kişinin varlığı olmadan yuvalarda kalmaması, acil durumlarda ise üç aydan fazla olmamak kaydıyla yüksek nitelikli kurumların kullanılması gerektiği belirtilmektedir (Erol ve Şimşek, 2006: 4).

Korunma ihtiyacı olan çocuklar kurum ortamının sosyal ve duygusal yetersizliği nedeniyle çeşitli güvensiz bağlanma örüntüleri geliştirmektedir. Bu örüntülerin başında kaygılı bağlanma ve kaçınan bağlanma (anxious attachment/avoidant attachment) davranışları gelmektedir. Bağlanma figürü yeterli güveni sağlayamadığında çocuk hissettiği ayrılık kaygısı ve korku nedeniyle dikkatini keşif davranışlarından bağlanma figürüne yoğunlaştırır. Kaygılı bağlanma sonucunda çocukta ağlama ve yapışma davranışları, hatta saplantılı yakın olma çabaları gözlemlenebilir. Diğer taraftan bağlanma figürünün davranışları uzun süreli ayrılıklara dönüştüğünde ve çocuk tarafından soğukluk, reddetme olarak algılandığında, çocuk savunma durumuna geçerek kopma ve mesafeli durma davranışları sergiler ve kaçınan bağlanma davranışları ortaya çıkar (Sümer vd., 2016: 16).

Korunma ihtiyacı olan çocukların bağlanma açısından ilişkili tutulduğu özel bir örüntü dağınık bağlanmadır. Main ve Solomon (1986) ilk defa bağlanma türlerine dağınık bağlanmayı (disorganized attachment) eklemiştir. Bağlanma teorisine göre çocuklar stres altındayken veya korkuluyken bağlanma figürüne dönerek rahatlamaya çalışır. Ancak eğer bağlanma figürünün kendisi korku veya stres kaynağı ise çocuk çözümsüz bir ikilem içinde kalır. Bu çocukların anneleri tutarlı olmayan, tahmin edilemeyen ve rahatsız edici davranışlar sergilemektedir. Dağınık bağlanmada tutarlı bir bağlanma davranışının oluşması söz konusu değildir. Bu çocuklar kafa karışıklığı içinde

engellenmelerini ve rahatsızlıklarını azaltmak için aniden durabilir, dikkat dağınık, tamamlanmayan, kesintiye uğrayan davranışlar gösterebilirler. Koruma altına alınan pek çocuğun yaşamış oldukları örselenmişlikler nedeniyle yeni bakım verenlerine de tutarsız davranışlar sergiledikleri gözlemlenmektedir (Şenkal, 2013: 41). Dağınık bağlanma kurum bakımı alan çocuklarda görülen en yaygın bağlanma bozukluğu olarak belirlenmiş (Vorria vd., 2003: 1208; Zeanah vd. 2005: 1015; Katsurada 2007: 331), kurum bakımı öncesi kötü muamele ve istismar geçmişi olan çocuklar arasında % 80 oranında dağınık bağlanma tespit edilmiştir (Van Ijzendoorn vd., 1999: 225).

Koruma altındaki çocuklarda görülen bir diğer bağlanma problemi “Tepkisel Bağlanma Bozukluğu”dur (Reactive Attachment Disorder) (Chisholm, 1998: 1094). Tepkisel bağlanma bozukluğu, tanımlanmış ilk bağlanma bozukluğudur. Bakım verenin uygunsuz bağlanma davranışları ve sık değişmesi sonucu kalıcı bir bağlanma ilişkisinin kurulamaması, çocuğun temel fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmaması bu bozukluğa neden olabilmektedir (Soysal vd. 2009: 249). Tepkisel bağlanma bozukluğu zaman zaman dağınık bağlanmayla karıştırılmaktadır. Dağınık bağlanmada bir istismar veya kötü muamele gibi bakım verenden kaynaklanan güvensiz bir bağlanma stili oluşurken, tepkisel bağlanma bozukluğunda ise herhangi bir bağlanma figürüyle bir bağlanma ilişkisinin oluşamaması, bağlanmanın yokluğu söz konusudur. Bu bozukluk dağınık bağlanmaya göre daha az sıklıkta görülen bir problemdir (Gleason vd., 2011: 3).

Tepkisel bağlanma bozukluğu duygusal olarak izole (inhibe) ve sosyal olarak ayrıışmamış (dizinhibe) olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır (Zeanah vd., 2005: 1015). İnhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğunda sosyal hayattan çekilmiş ve kimseyle bağ kuramayan bir davranış profili sergilenmektedir. Dizinhibe tip tepkisel bağlanma bozukluğunda ise çocuklarda, tanıdık olmayan kişiler de dahil olmak üzere, herkese ayrıışmamış bir yakınlık gösterme eğilimi görülmektedir (Subaşı, 2015: 54). “Rastgele Yakınlık” (indiscriminate friendliness) olarak adlandırılan bu davranış örüntüsü çoğu araştırmacı tarafından bir bağlanma figürüyle güvenli bağlanma deneyimi şansı bulamamakla ilişkilendirilmektedir. Kurum bakımındaki çocukların yabancılara ve bakım verenlerine gösterdikleri yakınlık birbirine çok benzerdir. Bu durum çocukların bakıcılarına bağlanma geliştirememesinden kaynaklanmaktadır (Chisholm, 1998: 1094).

Kurum bakımında bazı faktörler korunma ihtiyacı olan çocuklarda güvenli bağlanmayı etkilemektedir. Çeşitli çalışmalarda kuruma erken yerleştirilme ve daha uzun süre kurumda kalma (Sloutsky, 1997: 131), koğuş tipi kalabalık kurumlar (Smyke vd., 2002: 972 ; Van Ijzendoorn vd., 2011: 2), evlat edindirme hizmetleri ile karşılaştırıldığında kurum bakımı (Hodges ve Tizard, 1989; Akt. Yaman, 2010: 25), koruyucu aile hizmetleri ile karşılaştırıldığında kurum bakımı (Van den Dries vd., 2012: 49) güvenli bağlanma oluşumunda olumsuz faktörler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bazı çalışmalarda erken gelişim dönemi tamamlanmadan, özellikle 6 aydan önce çocukların aile odaklı hizmetlerden faydalanması ile güvensiz bağlanma örüntülerinin düzeldiği görülmüştür (Rutter vd., 2007: 17; Stams vd., 2002: 806).

Ülkemizde korunma ihtiyacı olan çocuklarda bağlanma konusu daha çok retrospektif yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda yetiştirme yurdu deneyimi olan ergenlerde (Şahin ve Sürücü, 2011: 1318 ; Subaşı, 2015: 147-148) ve yetişkinlerde (Üstün, 2008: 115-117 ; Karakoyun, 2015: 39) aileleri yanında büyümüş kişilere göre güvenli bağlanma puanları anlamlı düzeyde düşük, güvensiz bağlanma puanları anlamlı düzeyde yüksek olarak tespit edilmiştir. Yüksel’in (2016: 63-67) çalışmasında ise kurumda kalma süresinin uzun olması, anne-baba ölümü nedeniyle bakım altına alınma durumlarında güvenli bağlanma puanlarının anlamlı derecede düşük olduğu, kurumda bir kardeşin varlığı ve iyi arkadaşlık ilişkilerinin güvenli bağlanmayı pekiştirdiği görülmüştür.

3. Metodoloji

Araştırmanın örneklemi T.C. İstanbul Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğünde görev yapmakta olan 150 bakım elemanını (N= 150) kapsamaktadır. Ancak bir kişi

sorulara cevap vermemiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri geçmişteki veya halen mevcut olan bir olayı olduğu gibi betimlemeyi amaçlar. İki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişim ve yönünün belirlendiği araştırmalar ilişkisel tarama modelleridir (İslamoğlu ve Alınacak, 2009: 97). Bu çalışma Çocuk Evleri Sitelerinde bağlanmanın doğasını ve özelliklerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca araştırmada anket tekniğinden faydalanılmıştır.

3.1. Veri Toplama Araçları

3.1.1. Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu

Araştırmacılar tarafından bağlanma literatüründeki çalışmalardan edilen bilgiler ışığında birebir görüşme formu geliştirilmiştir. Bağlanma Bakım Ortamı Görüşme Formu; demografik bilgiler, kurum ortamı koşulları, bağlanma faktörleri, güvensiz bağlanma örüntüleri alt bölümlerinden oluşmaktadır.

3.2.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketi

Bağlanma Fonksiyonları Anketi ile güvenli bağlanmanın oluşumu bakım elemanlarının bağlanma sisteminin fonksiyonlarını yerine getirmeleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının çocuklara yaklaşım tarzı, duyarlılığı, bakım stili ile ilgili toplam 15 soru yöneltilmiştir. Bağlanma Fonksiyonları Anketi bakım elemanlarının kendi verdikleri bakımı ve çocukların onlara yaklaşımlarını değerlendirerek, bağlanma fonksiyonlarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

3.1.2.1. Bağlanma Fonksiyonları Anketinin Güvenirlik ve Normallik Analizi

Tablo 1: Bağlanma Fonksiyonları Anketi Güvenirlik Analizi

Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,849	15

Anketin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha değeri belirlenmiştir. Cronbach's Alpha değeri anket sorularının birbiriyle tutarlılığını ve olayı açıklamadaki yeterliliklerini gösteren güvenilirlik analizlerinin en sık kullanılanlarındandır. Cronbach's Alpha değeri 0,81-1,00 aralığında ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Alınacak, 2009: 150).

Tablo 1'e göre Cronbach's Alpha= 0,849 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan soru formunun tüm maddelerinin aynı olguyu ölçtüğü yorumlanabilir. Soru formunun iç tutarlılığı yüksek ve uygulama için yeterli bulunmuştur.

Tablo 2: Bağlanma Fonksiyonları Anketi Normallik Analizi

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Anket Ortalama	,102	149	,001	,960	149	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Shapiro-Wilk değerinin 0,05'ten küçük bir değer olması, incelenen değişkenin dağılımının normal dağılımdan anlamlı bir şekilde farklı olduğunu göstermektedir (İslamoğlu ve Alınacak, 2009: 268).

Tablo 2'ye göre Shapiro-Wilk değeri sig.=0,000 ve p<,05 olduğundan anket maddelerinin normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu nedenle çalışmanın bir sonraki bölümünde nonparametrik hipotez testleri olan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

4. Bulgular Ve Değerlendirme

4.1. Bakım Elemanları ve Kurum Ortamı Tanıtıcı Bilgileri

Bu bölümde bakım elemanlarının çeşitli demografik özellikleri ve kurum ortamındaki bazı koşullar bağlanmayı etkileyebilecek değişkenler olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Bakım Elemanlarının Demografik Bilgileri ve Kurum Ortamı Koşulları

Değişken	Değişken Gruplar	f	%	Değişken	Değişken Gruplar	f	%
Yaş Aralığı	20-25	13	8,7	Mesleki Tecrübe	6 aydan az	4	2,7
	25-30	44	29,3		6 ay - 1 yıl	4	2,7
	30-35	24	16,0		1 yıl - 2 yıl	9	6,0
	35-40	30	20,0		2 yıl - 3 yıl	14	9,3
	>40	33	22,0		3 yıldan fazla	119	79,3
Eğitim Seviyesi	Düz lise	23	15,5	Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısı	1	29	19,3
	Meslek lisesi	83	56,1		2	74	40,3
	Mesl. yüksekok.	37	25,0		3	24	16
	Lisans	5	3,4		4	23	15,3
Bakım Elemanı	5-10	45	30,0				
	10-15	101	67,3				
Başına Düşen Çocuk Sayısı	15-20	4	2,7				

Bakım elemanlarının yaş dağılımları incelendiğinde 25-30 yaş aralığı (% 29,3) en yaygın, 20-25 yaş aralığı (% 8,7) en az görülen yaşlar aralığıdır. Bu kişiler istihdam edilirken belirli bir yaşam tecrübesine sahip olmaları değerlendirilmiştir. Bakım elemanlarının çoğunluğu meslek lisesi (% 56,1) ve meslek yüksekokulu mezunu (% 25,0) ve büyük çoğunluğu (% 79,3) 3 yıldan fazla bakım elemanı tecrübesine sahip kişilerdir. Bakım elemanlarının mesleki eğitimleri ve tecrübeleri dikkate alınmıştır.

Kurum ortamı koşulları incelendiğinde bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (bir bakım grubunda bakım elemanının sorumlu olduğu toplam çocuk sayısı) çoğunlukla (% 67) 10-15 çocuk aralığındadır. Bunu 5-10 çocuk aralığı (% 30) izlemektedir. Sorumluluğunda çok fazla çocuk olması bakım elemanlarının verdikleri bireysel bakımı ve kalitesini etkilemektedir. Bu doğrultuda bakım elemanı başına düşen çocuk sayısının olması gerekenden yüksek olduğu değerlendirilmiştir.

Diğer taraftan çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı (bir çocuğun muhtemel bağlanma figürü sayısı) çoğunlukla 2 bakım elemanı (% 49) olarak belirlenmiştir. Bunu 1 bakım elemanı (%19) izlemektedir. Çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı istenilene yakın olsa da, daha az sayılara çekilmesi uygun olacaktır. Çocuk başına düşen bakım elemanı sayısının fazla olmasının, çocuğun ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılanmasına neden olacağı düşünülse de, çocuğun seçilmiş bağlanma figürü algısı için bu sayının mümkün olduğu kadar az tutulması gerekmektedir.

4.2. Bağlanma Fonksiyonları Bulguları

Bu bölümde bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlaması kendi sundukları bakımı ve çocukların onlara yaklaşımlarını değerlendirmelerine dayanmaktadır.

Tablo 4: Bakım Elemanlarının Bağlanma Fonksiyonları

Anket Maddeleri	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	149	4,40	,805
Çocuklar her ihtiyaçları olduğunda bana ulaşabilir.	149	4,44	,774
Çocuğun davranışsal ipuçlarını (ihtiyaçlar) doğru yorumlayabiliyorum.	149	4,50	,565
Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.	149	4,47	,610
Çocuklara tutarlı bakım veriyorum.	149	4,63	,681
Çocukların fiziksel ihtiyaçları yanında duygusal ihtiyaçlarını da karşılayabiliyorum.	149	4,36	,737
Çocuklarla etkileşimim karşılıklı davranışlarla gerçekleşmektedir.	149	4,54	,599
Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).	149	4,50	,633
Çocuklar benimle yakınlık kurmaya ve bunu sürdürmeye çalışır.	149	4,42	,709
Çocuklarla yaşadığım ayrılıklar sonrası bir araya geldiğimizde bana sıcak davranırlar.	149	4,45	,711
Başka kişilerle aynı ortamda olduğumuzda açıkça benimle yakınlık kurmayı tercih ederler.	149	4,23	,806
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.	149	3,88	,892
Çocuklar çevrede keşif ve oyun davranışları sergilerken benim yakında olup olmadığımı kontrol eder.	149	4,23	,817
Çocuklara duyarlı bakım vermem sonucunda kendilerine ve diğer insanlara yönelik olumlu algılar geliştirirler.	149	4,46	,610
Çocukların bana bağlanma geliştirdiklerini düşünüyorum.	149	4,24	,741

Bakım elemanları genel olarak bağlanma fonksiyonlarını yerine getirdiklerini ifade etmektedir. Anket genelinde en yüksek ortalama “Çocuklara tutarlı bakım veriyorum” (N=4,63) maddesinden ve en düşük ortalama “Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır” (N=3,88) maddesinden alınmıştır (Tablo 4).

Çalışmada bakım elemanları bağlanma fonksiyonlarına yönelik olumlu yönde değerlendirmeler gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan düşük ortalamaların alındığı maddelerin üzerinde durulması gerekmektedir. Kararsızlık yönünde yorumlanan bu maddelerin aslında olumsuzla yakın bir yorum içeriğine sahip olduğu düşünülmektedir. Kararsızlık seçenekleri katılımcılar için her zaman eşit uzaklık ve ılımlı bir yaklaşım ifade etmemektedir. Katılımcılar kişisel sorulara cevapları gizlemek için ya da kesin cevaplar vermekten kaçındıklarında, kararsızım seçeneği çoğunlukla işaretlenmektedir (Turan vd., 2015: 191-192).

Bu bölümde ayrıca bakım elemanlarının bağlanma fonksiyonlarını sağlamaları, demografik bilgiler ve kurum ortamı koşulları açısından değerlendirilmiştir. Belirli bağlanma fonksiyonları ile bu değişkenler açısından gruplar arası anlamlı düzeyde farklar tespit edilmiştir.

Tablo 5: Bakım Elemanlarının Eğitim Seviyelerine Göre Çocuklarla Kurulan Fiziksel Yakınlık

Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	
Chi-Square	11,901
df	3
Asymp. Sig.	,008
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: eğitim	

Bakım elemanlarının çocuklarla fiziksel yakınlık kurması eğitim seviyelerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır (sig=0,008, p<,05). (Tablo, 5).

Tablo 6: Eğitim Değişkenine Göre Sıra Ortalamaları

	Eğitim	Yüzde	Sıra Ortalaması
Çocuklarla bakım dışında fiziksel yakınlık kuruyorum (sarılma, kucaklama vb.)	Düz Lise	14,97	57,18
	Meslek Lisesi	56,46	77,16
	Meslek Yüksekokulu	25,17	82,16
	Lisans	3,40	35,10

*147 kişi cevap vermiştir.

Anketin bu maddesinden alınan ortalamaların meslek lisesi ve meslek yüksekokulu seçeneklerinde yükseldiği görülmektedir. Çocuklara sarılma, başını okşama, sıvazlama gibi fiziksel yakınlık örüntüleri, erken gelişim döneminde dil gelişimi yetersiz olduğundan çocuğun kendisine yönelik ilgiyi, sevgiyi hissedebilmesi için ayrı bir öneme sahiptir. Bakım elemanlarının alana yönelik mesleki eğitim aldıkları durumlarda, çocuklarla bakım dışında kurulan fiziksel yakınlığın da arttığı görülmektedir. Mesleki eğitim almış bakım elemanları çocuklarla yakınlık kurma noktasında daha hassas yaklaşmaktadır.

Tablo 7: Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Çocukların İhtiyaçlarını Karşılama

Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.	
Chi-Square	11,217
df	2
Asymp. Sig.	,004
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı	

Tablo 7'ye göre bakım elemanlarının çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılaması bakım elemanı başına düşen çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sig=0,004, p<,05).

Tablo 8: Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı	Yüzde	Sıra Ortalam.
Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabiliyorum.	5-10	30,20	80,44
	10-15	67,11	75,00
	15-20	2,69	13,75

Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı (5-10) iken en yüksek ortalamayı gösterirken, bunu (10-15) ve (15-20) çocuk aralığı takip etmektedir (Tablo

8). Sonuç olarak bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı arttıkça bakım elemanlarının kurumdaki çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılayabilme konusunda daha yetersiz kaldıkları görülmektedir. Sorumluluğunda çok sayıda çocuk olması bakım elemanlarının çocukların bazı ihtiyaçlarını ertelemek zorunda kalması anlamına gelmektedir. Bu durum çocukların bakım elemanına güven duymasını ve güvenli bağlanma gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo 9: Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Çocukların Duygularını Düzenleme

Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).	
Chi-Square	24,213
df	4
Asymp. Sig.	,000

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: bakım_elemanı_tecrübesi

Bakım elemanlarının çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebilmesi bakım elemanı tecrübesine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (sig.=,000, $p<,05$). (Tablo 9).

Tablo 10: Bakım Elemanı Tecrübesine Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Tecrübesi	Yüzde	Sıra Ortalaması
Çocukların stresli anlarında onların duygularını düzenleyebiliyorum (sakinleştirme).	6 aydan az	2,69	6,00
	6 ay - 1 yıl	2,69	21,75
	1 yıl - 2 yıl	6,03	68,17
	2 yıl - 3 yıl	9,40	69,75
	3 yıldan fazla	79,19	80,29

Tablo 10'a göre duygu düzenleme fonksiyonu açısından en yüksek puan ortalamalarının 3 yıldan fazla bakım elemanı tecrübesine sahip bakım elemanları tarafından alındığı görülmektedir. En düşük ortalamalar ise 6 aydan az tecrübeye sahip kişiler tarafından alınmıştır. Bakım elemanı tecrübesi arttıkça bakım elemanlarının çocukların stresli anlarında onları sakinleştirme ve duygularını düzenleme becerilerinin arttığı belirlenmiştir. Çocuk bakımı alanında tecrübeli kişiler edindikleri bakım alışkanlıkları sonucunda özellikle çocukların duygularını değerlendirme bakımından yeterlidir.

Tablo 11: Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Güvenli Sığınak Fonksiyonu

Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.	
Chi-Square	9,348
df	2
Asymp. Sig.	,009

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: bakım_elemanı_başına_cocuk_sayısı

Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonunu sağlaması bakım elemanı başına düşen çocuk sayısına göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır ($p=,009$, sig.<,05), (Tablo 11).

Tablo 12: Bakım Elemanı Başına Düşen Çocuk Sayısına Göre Sıra Ortalamaları

	Bakım Elemanı Başına Çocuk Sayısı	Yüzde	Sıra Ortalaması
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.	5-10	30,20	83,63
	10-15	67,11	73,25
	15-20	2,69	21,63

Tablo 12'ye göre bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı, yani bir grupta bakım elemanının ilgilenmekle sorumlu olduğu çocuk sayısı arttıkça bu maddeden alınan ortalamalar düşmektedir. Çocuklar hasta, üzgün veya tedirgin olduklarında, herhangi stresli bir durumda bağlanma figürüne sığınarak rahatlamak ve güven duymak isterler. Güvenli sığınak fonksiyonu çocuğa bireysel olarak yeterli zaman ayırmayı gerektirmektedir. Bu nedenle bakım elemanları sorumlu oldukları çocuk sayısı arttıkça güvenli sığınak fonksiyonu açısından yetersiz kalmaktadır.

Tablo 13: Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısına Göre Güvenli Sığınak Fonksiyonu

Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.	
Chi-Square	20,958
df	3
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: çocuk_başına_bakım_elemanı_sayısı	

Kurumdaki çocukların bakım elemanlarını güvenli sığınak olarak kullanması çocuk başına düşen bakım elemanı sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (sig.=,000, p<,05), (Tablo 13).

Tablo 14: Çocuk Başına Düşen Bakım Elemanı Sayısına Göre Sıra Ortalamaları

Çocuk Başına Bakım Elemanı Sayısı	Yüzde	Sıra Ortalaması
Çocuklar sıkıntılı, hasta veya üzgün olduklarında bana sığınır.	1	18,79
	2	49,66
	3	16,11
	4	15,44
		96,41
		78,03
		68,33
		46,13

Tablo 14 incelendiğinde, çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı arttıkça bu maddeden alınan ortalamaların azaldığı görülmektedir. Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonunu yerine getirmesi çocuğun muhtemel bağlanma figürü sayısı azaldığında yükselmektedir. Çocuklar bakım elemanlarını bir bağlanma figürü olarak algıladığında, sıkıntılı zamanlarında onları güvenli sığınak olarak kullanmaktadır.

4.3. Bağlanma Faktörleri

Bu bölümde bakım elemanlarının koruma altına alınmış çocuklarda güvenli bağlanma oluşumunu etkileyebilecek bazı faktörlere yönelik değerlendirmeleri sunulmuştur.

Tablo 15: Bakım Elemanlarının Bağlanma Faktörleri Değerlendirmeleri

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Çocukların öz aileleri veya yakınlarıyla görüşme durumu çocuklarla oluşturduğum duygusal bağ etkilemektedir.	150	2,94	1,312
Aynı bakım ortamında kardeşleriyle beraber kalan çocuklarla daha kolay duygusal bağlar kuruyorum.	150	3,03	1,071
Yeni ev tipi bakım hizmeti eski koğu tipi hizmete göre çocuklarla güvenli bağ kurmamı kolaylaştırır.	150	4,22	1,007
Küçük yaşlardaki çocuklarla (2-3-4 yaş) daha güvenli bağlar kurarım.	150	3,97	,996
Kötü muamele (istismar, ihmal vb.) sonucu kuruma gelen çocuklarla bağ kurarken zorlanıyorum.	150	3,76	1,121
Uzun süredir kurumda kalmakta olan çocuklarla bağ kurarken zorlanıyorum.	150	3,84	1,174

Bakım elemanlarının bağlanma faktörleri değerlendirmelerine göre, yeni ev tipi bakım hizmeti (Çocuk Evler/Çocuk Evleri Siteleri) çocuklarla duygusal bağ kurmayı kolaylaştırmaktadır (N=4,22).

Bu hizmetlerde koğuş tipi kurumlara göre bakım elemanı sayısı ve çocuk sayısının daha az olması güvenli bağlanma gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Diğer taraftan bakım elemanları uzun süre kurum bakımı almakta olan çocuklarla daha zor duygusal bağlar kurmaktadır (N= 3,84). En iyi koşullardaki kurumlar bile çocukları birebir etkileşimden mahrum bırakmakta ve değişen bağlanma figürü deneyimleriyle bu çocukların güvenli bağlanma gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bakım elemanları çocukların öz aileleri ile görüşmelerinin onlarla duygusal bağ kurmalarını etkilemediğini (N=2,94), ayrıca aynı kurum ortamında bir kardeşin varlığının güvenli bağlanma oluşumunu kolaylaştırdığını belirtmektedir (N=3,03). Bu nedenle kurumlardaki çocukların biyolojik aileleriyle görüşmeleri kısıtlanmamalı, bir aile ortamından yoksun olsalar dahi, bu çocuklar hiç olmazsa kardeşlik duygusundan mahrum bırakılmamalıdır.

Bakım elemanları küçük yaşlardaki çocuklarla daha güvenli bağlar kurduklarını ifade etmiştir (N=3,97). Daha ileri gelişim dönemlerindeki çocuklar bağlanma kritik evresi atlandığı için bakım elemanları ile bağlanma ilişkisi kurma açısından daha dezavantajlı durumdadır. Bu nedenle erken gelişim dönemindeki çocuklar bağlanma kritik evresi tamamlanmadan aile odaklı hizmetlerden faydalandırılmalı, bu mümkün değilse kurum içi düzenlemelerle güvenli bağlanma gelişimi desteklenmelidir.

Bakım elemanları istismar, ihmal gibi kötü muameleler nedeniyle bakım altına alınan çocuklarla duygusal bağlar kurarken zorlandıklarını belirtmektedir (N= 3,76). Kötü muamele sonucu bakım kararı alınan çocukların öncelikle bu yaşanmışlıkların etkisinden kurtulmaları için zaman ve çaba gerektirmektedir.

4.4. Güvensiz Bağlanma Örüntüleri

Bu bölümde literatürde kurum bakımı altındaki korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilişkilendirilen güvensiz bağlanma örüntülerinin dağılımı bakım elemanlarının beyanlarına dayanarak sunulmuştur. Güvensiz bağlanma örüntülerinin dağılımları değerlendirilerek bakım koşulları hakkında değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Tablo 16: Çocuk Evleri Sitelerinde Bakım Altında Olan Çocuklarda Gözlemlenen Güvensiz Bağlanma Örüntüleri

	Sayı	Ortalama	Standart Sapma
Rastgele Yakınlık	150	3,11	1,312
Dağınık Bağlanma	150	3,09	0,999
Bağ Kuramama	150	2,27	1,253
Kaygılı Bağlanma	150	3,33	1,262
Kaçınan Bağlanma	150	2,37	1,090

Çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan korunma ihtiyacı olan çocuklarda güvensiz bağlanma davranış örüntüleri ortalamaları değerlendirilmiş ve korunma ihtiyacı olan çocuklarda en sık görülen davranış örüntüleri sırasıyla; kaygılı bağlanma (N= 3,33), rastgele yakınlık (dizihibe tepkisel bağlanma bozukluğu) (N= 3,11), dağınık bağlanma (N=3,09) olarak belirlenmiştir. En az sıklıkta görülen güvensiz bağlanma davranış örüntüleri ise kaçınan bağlanma (N= 2,37) ve bağ kuramama (inhibe tepkisel bağlanma bozukluğu) (N= 2,27) olmuştur (Tablo 16).

Bu çocuklar arasında bağ kurmama ve kaçınma davranışları, yani kendilerini bağlanma figürlerinden uzak tutacak davranışlar daha az görülmektedir. Bunun aksine bakım elemanlarını yakında tutmaya yönelik kaygılı (yapışkan) bağlanma davranışları, herkese yönelik yakınlık arayışları

(rasgele yakınlık) ve zaman zaman yakın, zaman zaman uzak duran davranışlar (dağınık bağlanma) daha yaygındır.

Kültürlerarası çalışmalarda güvensiz bağlanma stilleri kendi içerisinde; bireyselliğe önem veren kültürlerde kaçınan bağlanma, toplulukçu kültürlerde ise kaygılı bağlanmanın yaygın olduğu tespit edilmiştir (Santrock, 2011: 193). Toplumsal bağların halen güçlü ve sıkı olduğu bir sosyal yapıya sahip olduğumuz düşünülürse, ülkemizde korunma ihtiyacı olan çocuklarda kaçınma, uzak tutma davranışları yerine kaygılı ve yakınlık kurmayı amaçlayan bağlanma davranış örüntülerinin daha yaygın olması diğer çalışmalarla benzer doğrultudadır.

Ayrıca kaçınan bağlanma ve bağ kuramama davranışlarının düşük olması, çocuk evleri sitelerinde çocukların ihmal edilmediği ve ihtiyaçlarının karşılandığını, bakım elemanlarının yaklaşımlarının sıcak olduğunu ve bir şekilde bakım elemanları ve çocuklar arasında bağlanma ilişkilerinin kurulduğunu, çocukların bu ilişkilerden yoksun kalmadığını göstermektedir. Kaygılı bağlanmanın ve rastgele yakınlık davranışlarının yüksekliği ise kurum ortamında ihtiyaçların karşılandığı ancak bakımın tutarsızlığı, ertelenmesi, çocukların davranışlarını karşılamada müdahaleci yaklaşımlar, çocuklarla ihtiyaçlar dışında etkileşimler kurma noktasında yetersizlikler olabileceğini göstermektedir.

Sonuç Ve Öneriler

Kalabalık koğuş tipi bakım kurumlarında (çocuk yuvası/yetiştirme yurdu) birebir etkileşimin yetersiz olduğu, çocukların fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanmadığı ve kurumda bakım elemanlarının değişmesi sonucunda bu çocukların güvenli bağlanma ilişkilerinden mahrum kaldıkları bilinmektedir. Yeni yapılan düzenlemelerle daha az sayıda ve sürekli bakım elemanının, daha az sayıda çocuğa ev tipi kurumlarda bakım sunduğu çocuk evleri siteleri ile çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda araştırmanın sonuçlarına göre çocuk evleri sitelerinde bakım alan çocuklar ve bakım elemanları arasında bağlanma ilişkileri yaşanmaktadır.

Bu çalışmada korunma ihtiyacı olan çocukların bakım elemanları ile kurdukları bağlanma ilişkilerinin kalitesi, bağlanma fonksiyonlarını sağlamaları açısından bakım elemanları tarafından değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bazı değişkenlerin belirli bağlanma fonksiyonları üzerinde anlamlı düzeyde etkilerinin olduğu belirlenmiştir.

Çocukların ihtiyaçlarını zamanında karşılama ve güvenli sığınak fonksiyonları bakım elemanı başına düşen çocuk sayısı arttıkça azalmaktadır. Bu nedenle bakım gruplarındaki toplam çocuk sayısı azaltılarak, bakım elemanlarının daha az sayıda çocukla ilgilenmesi sağlanmalıdır.

Bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonu ayrıca çocuk başına düşen bakım elemanı sayısı azaldıkça artmaktadır. Bu nedenle bakım elemanlarının güvenli sığınak fonksiyonlarını sağlaması ve çocukların bakım elemanlarını bağlanma figürü olarak algılaması için çocuk başına düşen bakım elemanı sayısının azaltılması uygun olacaktır.

Meslek lisesi ve meslek yüksekokulu mezunlarının diğer eğitim düzeylerine göre çocuklarla bakım dışında da fiziksel yakınlık kurdukları, dolayısıyla bu konuda farkındalıkları olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle çocuk gelişimi, çocuk bakımı gibi alana yönelik mesleki eğitim almış kişilerin bakım elemanı olarak görevlendirilmesinin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Ayrıca üç yıldan fazla bakım tecrübesine sahip bakım elemanları çocukların duygularını düzenleme ve sakinleştirmede daha yeterlidir. Bu nedenle bakım elemanları istihdam edilirken bu kişilerin bakım elemanı tecrübesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Bakım elemanlarının kurum bakımında bağlanma faktörleri değerlendirmelerine göre, çocukların öz aileleriyle görüşme durumu bakım elemanlarıyla duygusal bağ kurmalarını etkilememektedir. Bu nedenle çocukların öz aileleriyle görüşmeleri, aralarındaki bağı tamamen

koparmamaları ve hatta bir kötü muamele söz konusu değilse, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının benimsediği politika doğrultusunda aileleri yanına dönmeleri gelişimleri açısından faydalı olacaktır. Diğer taraftan güvenli bağlanma açısından kardeşlerle aynı kurumda kalmak bakım elemanları tarafından olumlu bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Kurumda kardeşlerin bir arada olması kardeş dayanışmasını sağlayacağından çocukları psikososyal açıdan olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Bakım elemanları Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesi gibi yeni ev tipi bakım modelinin çocuklarla güvenli bağlar kurma açısından faydalı olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda ev tipi bakım modellerinin yaygınlaştırılması ve bakım şartlarının güvenli bağlanmanın desteklenmesi için iyileştirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan bakım elemanları uzun süre kurum bakımında kalan çocuklarla güvenli bağlar kurarken zorlanmaktadır. En iyi kurum bakımı şartları dahi çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri için yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle bu çocukların mümkün olduğunca kısa sürede ve bağlanma kritik evresi sona ermeden aile odaklı hizmetlere yönlendirilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çeşitli örselenmişlikler (istismar/ihmal) sonucu kuruma gelen çocuklarla güvenli bağlanma ilişkileri diğer çocuklara göre daha zor şekillenmektedir. Bu nedenle bu çocuklar koruma altına alındığında ayrı bir tedavi şeması oluşturulması bu durumu telafi edebilir.

Bakım elemanları küçük yaştaki çocuklarla daha kolay bağlar kurabilmektedir. Erken gelişim dönemi bağlanma oluşumu açısından kritik evre olduğundan, bu dönemdeki çocuklara özel bakım düzenlemeleri yapılmalı ve gerektiğinde kurum içerisinde farklı ünitelerde bakım sağlanmalıdır.

Çocuk evleri sitelerinde bakım altında olan çocuklarda bağ kuramama ve kaçınan bağlanma örüntülerinin diğer güvensiz bağlanma örüntülerine göre daha az gözlemlenmesi, bu kurumlarda çocukların bağlanma ilişkileri deneyimlediğini, ancak iş yükü, zaman yetersizliği ve çocuk/personel oranlarının yetersiz kaldığını göstermektedir. Erken gelişim dönemindeki çocuklarla bakım elemanları arasında bireysel bakım süreçlerini arttırmak için yemek hazırlama, ev düzeni gibi işleri üstlenecek farklı personel görevlendirerek bakım elemanlarının küçük çocuklarla etkileşim süreleri arttırılmalıdır. Ayrıca bakım elemanlarının bağlanma süreci başta olmak üzere sorumlu oldukları çocukların gelişim düzeylerine göre eğitimlerle desteklenmesi, çocukla güvenli bağlanma ilişkisi kurmanın önemi ve bunun oluşumu için gerekli duyarlı bakım biçimlerinin ve bağlanma fonksiyonların öğretilmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S. (1979). Attachment as Related to Mother-Infant Interaction. *Advances in the Study of Behavior* içinde. Academic Press, (9), 1-51.
- Altuntaş, O., Altınova, H.H. (2015) Farklı Engel Grupları Olan Kadınların Bağlanma Stilleri, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter 2015, p. 97-114 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7939> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Bakermans- Kranenburg, M. J., Steele, H., Zeanah, C. H., Muhamedrahimov, R. J., Vorria, P., Dobrova- Krol, N. A. & Gunnar, M. R. (2011). III. Attachment and Emotional Development in Institutional Care: Characteristics and Catch Up. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 62-91.
- Bowlby, J. (2012). *Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması* (Çev. Meltem Kamer; Ed. Tahir Özakkaş). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.
- Bowlby, J. (2013). *Bağlanma* (çev. Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayınları.

- Chisholm, K. (1998). A Three Year Follow- up of Attachment and Indiscriminate Friendliness in Children Adopted from Romanian Orphanages. *Child Development*, 69(4), 1092-1106.
- Erol N. & Şimşek Z. (2006) Çocukların Anne Babaları Tarafından Terk Edilmelerini ve Kurumlara Bırakılmalarını Nasıl Önleyebiliriz? *Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu, Hedefleri ve Geleceği, Sempozyum Sunum Kitabı*, Antalya: 4-10.
- Genç, Y. (2016). Aile ve Çocukla Sosyal Hizmet 8. Ünite. *Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalar II* içinde. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3439, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2287, 221-248.
- Gleason, M. M., Fox, N. A., Drury, S., Smyke, A., Egger, H. L., Nelson, C. A. & Zeanah, C. H. (2011). Validity of Evidence-Derived Criteria for Reactive Attachment Disorder: Indiscriminately Social/Disinhibited and Emotionally Withdrawn/Inhibited Types. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 50(3), 216-231.
- Groark, C. J., McCall, R. B., & Fish, L. (2011). Characteristics of Environments, Caregivers, and Children in Three Central American Orphanages. *Infant Mental Health Journal*, 32(2), 232-250.
- Hazan, C. & Shaver, P. R. (1994). Attachment as An Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1-22.
- İnce C. & Gök, T. (2018) Seyahat Acentası Çalışanlarının İş Değerleri Algısı Ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkisi, *Turkish Studies, Economics, Finance and Politics*, Volume 13/30, Fall 2018, p. 179-201 DOI: 10.7827/TurkishStudies.14677 ISSN: 1308-2140 Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY
- İslamoğlu, A. H. & Alınacı, Ü. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karakoyun, S. Y. (2015). *Kurum Bakımı Deneyimi Olan Yetişkinlerin Adil Dünya İnançları ve Bağlanma Stillerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, Z. (2017). Bağlanma Kuramı Açısından Kurum Bakımının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 867-875.
- Katsurada, E. (2007). Attachment Representation of Institutionalized Children in Japan. *School Psychology International*, 28(3), 331-345.
- Kesebir, S., Kavzaoğlu, S. Ö. & Üstündağ, M. F. (2011). Bağlanma ve Psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.
- Koloğlu, D. (2008). *The Impact of An Education and Supervision Support Group on Caregivers Working at a Turkish Orphanage and Its Relationship to Children's Developmental Achievements*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Bilgi University: Institute of Social Sciences.
- Koşar, N. G. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara.
- Levy, K. N., Blatt, S. J. & Shaver, P. R. (1998). Attachment Styles and Parental Representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(2), 407.
- Morley, T. E. & Moran, G. (2011). The Origins of Cognitive Vulnerability in Early Childhood: Mechanisms Linking Early Attachment to Later Depression. *Clinical Psychology Review*, 31(7), 1071-1082.

- Morsünbül, Ü. & Çok F. (2011). Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(3), 553-570.
- Rutter, M., Colvert, E., Kreppner, J., Beckett, C., Castle, J., Groothues, C. & Sonuga-Barke, E. J. (2007). Early Adolescent Outcomes for Institutionally- Deprived and Non- Deprived Adoptees. I: Disinhibited Attachment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(1), 17-30.
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim* (Çev. edt. Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sloutsky, V. M. (1997). Institutional Care and Developmental Outcomes of 6-and 7-Year-Old Children: A Contextualist Perspective. *International Journal of Behavioral Development*, 20(1), 131-151.
- Smyke, A. T., Dumitrescu, A. & Zeanah, C. H. (2002). Attachment Disturbances in Young Children. I: The Continuum of Caretaking Casualty. *Journal of The American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 41(8), 972-982.
- Soysal, A. Ş., Özçelik, A., Arhan, E., İşeri, E. & Gücüyener, K. (2009). Bir Olgu Sunumu Eşliğinde Tepkisel Bağlanma Bozukluğunun Gözden Geçirilmesi. *Türkiye Klinikleri*, 18(3), 248-252.
- Stams, G. J. J., Juffer, F. & Van IJzendoorn, M. H. (2002). Maternal Sensitivity, Infant Attachment, and Temperament in Early Childhood Predict Adjustment in Middle Childhood: The Case of Adopted Children and Their Biologically Unrelated Parents. *Developmental Psychology*, 38(5), 806.
- Subaşı H. (2015). *Kurumda Kalan Ergenlerin Bağlanma İlişkileri ve Öğrenilmiş Güçlülük Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sümer, N. & Güngör, D. (1999). The Impact of Perceived Parenting Styles on Attachment Styles, Self-Evaluations and Close Relationships. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-62.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R. & Çekem, B. (2009). Bağlanma ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk ve Obsesif-Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 38-45.
- Sümer N., Sayıl M., Kazak Berument S. (2016). *Anne Duyarlılığı ve Çocuklarda Bağlanma*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, G. & Sürücü, A. (2011). Attachment and Identity of Adolescents Living in Orphanages. *Education Sciences*, 6(1), 1318-1334.
- Şahin, N. H. & Yaka, A. İ. (2010). Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin (YİYE-I), Kendilik Algısı, Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Psikopatolojik Belirtiler Bağlamında İncelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 64-76.
- Şenkal, İ. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları ve Bağlanma Biçiminin Depresyon ve Kaygı Belirtileri ile İlişkisinde Aleksitiminin Aracı Rolünün İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, İ., Şimşek, Ü. & Aslan, H. (2015). Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (30), 186-203.
- Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*, 19(1), 24-39.
- Uslu Divanoğlu, S., İçerli, L. ve Arsu, T. (2018) Tüketicilerin Duygusal Zekâsının İçgüdüsel Ve Kompulsif Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Aksaray İli Örneği, *Turkish Studies*,

- Economics, Finance and Politics*, Volume 13/30, Fall 2018, p. 495-518 DOI: 10.7827/TurkishStudies.14172 ISSN: 1308-2140 Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY
- Üstün, B. (2008). *Yetiştirme Yurdu Deneyimi Olan Genç Yetişkinlerin Çocuklarının Duygusal ve Davranışsal Sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van den Dries, L., Juffer, F., Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Alink, L. R. (2012). Infants' Responsiveness, Attachment, and Indiscriminate Friendliness After International Adoption From Institutions or Foster Care in China: Application of Emotional Availability Scales to adoptive families. *Development and Psychopathology*, 24(1), 49-64.
- Van IJzendoorn, M. H., Schuengel, C. & Bakermans-Kranenburg, M. J. (1999). Disorganized Attachment In Early Childhood: Meta-Analysis of Precursors, Concomitants, and Sequelae. *Development and Psychopathology*, 11(2), 225-250.
- Van IJzendoorn, M. H., Palacios, J., Sonuga-Barke, E. J., Gunnar, M. R., Vorria, P., Mccall, R. B. & Juffer, F. (2011). I. Children in Institutional Care: Delayed Development and Resilience. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 76(4), 8-30.
- Vorria, P., Papaligoura, Z., Dunn, J., Van IJzendoorn, M. H., Steele, H., Kontopoulou, A. & Sarafidou, Y. (2003). Early Experiences and Attachment Relationships of Greek Infants Raised in Residential Group Care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(8), 1208-1220.
- WHO (2004). *The Importance of Caregiver-Child Interactions for the Survival and Healthy Development of Young Children: A Review*. <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42878/924159134X.pdf;jsessionid=A B8C302F55F9A8047BDB996E9992BD32?sequence=1> (15.05.2018).
- Yaman, F. (2010) *Bakıcı Annelerin Sosyo – Ekonomik ve Çalışma Yaşamlarına İlişkin Özellikleri: Ankara İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel Z. (2016). *Kurum Bakımında Kalmış Yetişkinlerde Bağlanma Biçimleri ve Ruhsal Sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zeanah, C. H., Smyke, A. T., Koga, S. F., & Carlson, E. (2005). Attachment in Institutionalized and Community Children in Romania. *Child Development*, 76(5), 1015-1028.